

Azilul Elena Doamna, după o vedere veche dela Academia Română

AZILUL ELENA DOAMNA

Când străbați trecutul, cercetând istoria unei instituții, primul imbold ți-l dă numai voința de a cunoaște și de a face cunoscut, încetul cu încetul însă, știrile culese de ici, colo, te 'nsufleșesc prin farmecul ce-l îmbracă deobicei întâmplările ce au trecut de mult din domeniul lucrurilor reale.

Când la acestea se mai adaugă și personalități puternice ce și-au afirmat trecerea lor pe pământ prin sentimente durabile și înfăptuiri bogate, atunci pasiunea se naște, pasiune pentru lucrurile și oamenii de odinioară, stare sufletească tulburătoare pentru mersul liniștit și mecanic al vieții de toate zilele. Din simplu informator, devii spectator animat, exact cum s'ar întâmpla când te-ai afla în fața unui teren de sport pe care luptătorii încearcă să-și afirme superioritatea.

Pasiunea pentru trecut este însă inspiratoare de forțe noi. Într'o vreme când dezorientarea morală scoate la iveală valori neîndreptățite, când sferile binelui și răului se suprapun și se fac una, nimic nu este mai folositor unui popor sau unui

om decât contactul cu ceea ce altădată a însemnat o etapă de progres, de aspirații și de înfăptuiri generoase.

Iată, de pildă, instituția de copii găsiți care poartă numele «Azilul Elena Doamna»; rezistența în timp de 70 de ani nu se explică decât prin faptul că la baza întemeierii lui exista un principiu de dreptate socială. La fel putem spune de toate celelalte instituții care prin felul cum au știut să afirme necesitatea principiului ce le-a servit drept piatră fundamentală, au fost mereu socotite așezăminte de actualitate.

Trecutul mai învață că, alături de suferințe multe și felurite, alături de apriga luptă pentru viață și întăetate, în mijlocul izbucnirilor pătimașe și al slăbiciunilor de tot soiul, spiritul creștin străbate prin mulțime, asemenea unui ventilator uriaș ce împropătează marile epoci cu noi curente de prefacere morală. Și 'n astfel de epoci, care au venit odată, în istoria neamului nostru, cu înfăptuirile glorioase de arme, dărnicia de sine a sufletului românesc în revărsarea primei bucurii, a

pus bazele multor instituții ce aveau drept scop ajutorarea celor lipsiți și suferinzi.

Din trecutul întemeierii «Azilului Elena» se de prind, răsfrânte într'un cadru luminos, câteva figuri puternice care prin munca sau ocrotirea lor au izbutit să fixeze culmi de unde poți măsură cu mintea progresul făcut. Întemeierea lui, ca la multe instituții de binefacere, s'a pornit dela o mare durere. Doctorul Carol Davila, deși de origine francez, statornicit în țară ca medic militar, de o uimitoare activitate, dar și de o adâncă sensibilitate pentru tot ce însemna a face binele, rămâne vădov după scurtă vreme de căsătorie, pierzând pe soția lui, Măria născută Marsil. Din impresia foarte dureroasă ce i-o lăsa această nenorocire și din mila pentru copilășul său rămas fără mamă, Carol Davila, asemuindu-și întrucâtva soarta cu a copiilor părăsiți, se hotărî să strângă în casa lui pe cei vr'o 40 de copii, între 5—6 ani, ce se aflau împrăștiați pe la fostele lor doici prin mahalălele Bucureștilor. Acești copii ai nimănu, ziși de cutie, erau întreținuți mai mult cu numele de Logofeția bisericească din Ministerul Cultelor, cu câte un galben lunar, — adică câte un leu vechiu pe zi, — din veniturile «cutiei binefăcătoare», care pe vremea lui Alexandru Vodă Ipsilante în 1775, purta numele de «cutia milelor». Aceste veni-

Intrarea cu locul unde s'a ridicat bustul Doamnei Elena

turi din donații bogate făcute în bani, acareturi și moșii, se risipiră cu vremea din cauza neglijenței, a relei credințe sau a schimbărilor de domni și ocupații ale armatelor străine. Vechiul Orfanotrofium și școala lui primară se desființară și ele cu vremea, împrăștiind copiii prin mahalale, la bunul plac al doicilor și mai adeseori fără nici un control.

În 1872 «cutia milelor» este alimentată din nou de frumoasa donație formată din moșii, locuri vi-rane și hanuri, a Mitropolitului Filaret II, care, înduioșat de soarta acestor copii, cerea prin testamente să se creeze un nou orfelinat ridicat pe baze mai moderne și mai omenești.

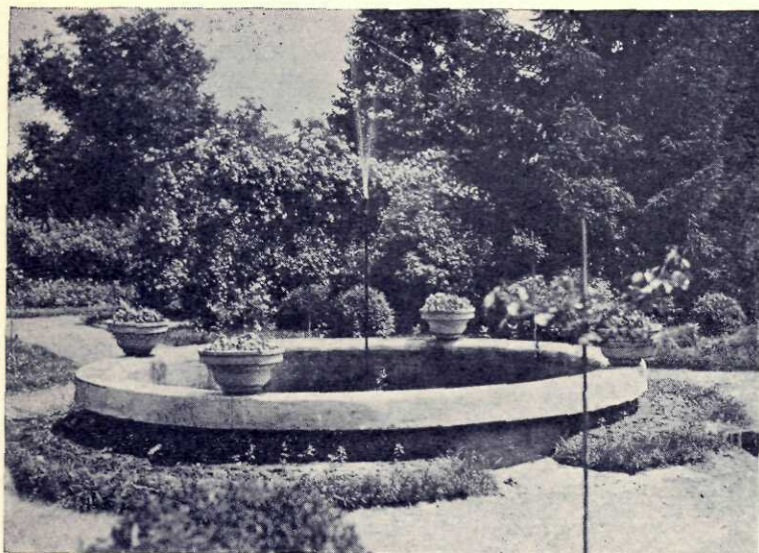

Vederea generală a Azilului Elena Doamna

Deși averea aceasta a fost și ea risipită și cea mai mare parte sustrasă de moștenitori, se știe însă ca între altele a fost donat Azilului de copii găsiți și hanul zis «hanul lui Filaret», care avea pe atunci un venit de 10.000 de galbeni anual. El era situat pe terenul cuprins între calea Victoriei, biserica Sărindar și strada Brezoianu, adică locul ce-l ocupă azi clădirea Teatrului Național. Hanul a fost cumpărat de către guvern pe timpul lui Știrbey-Vodă pe prețul de 20.000 lei, fără însă a se vărsa nici măcar această modestă sumă «cutiei binefăcătoare».

Mitropolitul Filaret II este una din rarele figuri bisericești, care, deși de origine grecească, a iubit țara de adopție, sprijinind cultura și limba românească, scriind el însuși cărți bisericești și ajutând clasele nevoiașе de câte ori se făcea apel la ei. Deși biserica, bună pentru toți nenorociții cu donații lă-sate pentru ei, ocolea pe micii nevino-vați născuți din păcat, Filaret II, ca adevărat creștin și fără considerații tradiționale, lasă tocmai acestora, prin testament, cea mai mare parte din averea lui. Când Doctorul Carol Davila strânge în anul 1861 pe copiii ce-i mai găsi, în casa lui, fu influențat și de ideea generosului Mitropolit de a face începutul unui mare orfelinat. Și când, datorită zelului său neobosit, D-rul Carol Davila,

reușind să atragă protecția Doamnei Elena Cuza, pune în 1862 piatra fundamentală a Azilului Elena, Portretul Mitropolitului Filaret II se ridică deasupra altarului în văzul și amintirea tuturor, după dorința exprimată a însăși Doamnei Elena Cuza.

Bazinul de apă din parcul școalei

Pentru cel ce sue coasta Cotrocenilor, pe drumul îngust ce șerpuește timid sub umbra zidurilor domnești, orizontul se închide nu prea departe de palat, de o mare clădire lucrată în bună parte în cărămidă roșie. Profilându-și deasupra cochetelor vile ale noului cartier, silueta corectă de vechiu local de școală, Azilul Elena Doamna, cu Ateneul Eiiisabeta, par a fi prins în zidurile lor eleganța gestului de stăpânitor, larg în dărnicie, dar hotărît în înfăptuire, al celor două domnițe ce-au ocrotit ridicarea lor.

Drumul îngust, îndată ce-a scăpat de protecția zidurilor domnești, se oprește șovăitor în fața unei scări pietruite în pământ, care duce pe dealul de pe care timp de mai bine de 300 de ani, Mănăstirea Cotroceni, adăpostitoare de domni refugiați, a stăpânit împrejurimile împădurite. Înainte de a pătrunde pe porțița de lemn în curtea interioară a Azilului Elena, azi împărțit în două școli deosebite: Școala Normală Elena Doamna și Azilul Elena Doamna, ca școală profesională, nu poți să nu te oprești din drum în fața frumosului mormânt al soților Davila, așezat la intrare, pe o porțiune din locul fostei grădini și care în vremuri mai îndepărtate servise drept loc de popas taberii lui Tudor Vladimirescu.

Începând modest în casele Sultanei Marsil, mama Măriei Davila, sub ocrotirea Generalului

Dr. Carol Davila, micul orfelinat se strămută curând pe dealul Cotrocenilor, într'o modestă vilă a celei de a doua soții, Anica Racovița, din familia Goleștilor. Deși copilul Măriei murise, Sultana Marsil donează Azilului de copii găsiți de sub direcția D-rului Carol Davila toată partea ei de zestre, care să servească la creșterea, educarea și înzestrarea a 12 copile dintre cele mai bune și cuminiți. Legatul Sultanei Marsil se află, datat din anul 1872, la Azilul Elena Doamna.

Din primul an al strămutării pe colina Cotrocenilor, ambii soți Davila, a căror colaborare unită și plină de dragoste pentru micii părăsiți, te duce cu gândul la soții Pestalozzi, se interesau îndeaproape de soarta orfanilor și căutau să le întemeieze, pe cât le era cu putință, un cămin părintesc, unde atmosfera de familiaritate binevoitoare, necesară creșterii și desvoltării unui copil, să nu le lipsească.

În broșura «Istoria Azilului Elena Doamna», scrisă în anul 1884 de Ion Slavici, găsim următoarele rânduri despre Ana Davila:

«Nimeni nu-i dăduse această însărcinare, și-o luase singură, și nu din simțământ de datorie, nu spre a-și câștiga pâinea de toate zilele, ci din neastâmpărul de a face binele, își sacrificase ea

Banca de cursuri pentru cl. I primară

tihna orelor sale de repaus; iubirea către sărmanele copile a făcut-o să se ostenească, și singură iubirea acestor copile eră răsplata ostenelei sale!»

Cât de mult se interesa de mersul bun al Orfelinatului, devenit mai târziu Azilul Elena Doamna, se poate vedea din schimbul de scrisori, între cele două ființe generoase, Elena Doamna și Anica

Davila, care trimitea de departe știrile despre tot ce se petrecea la Azil. Nimic nu trecea cu vederea; nici întreținerea, nici îngrijirea, educația și odihna interioară, programele și metodele raționale, pentru ca școala pe care o dirija în numele Doamnei sale, să fie considerată ca un model între celelalte școli similare din țară. Atât de strânse erau în prietenia lor creată prin această operă de binefacere, încât Elena Cuza nu se poate opri de a nu se rosti în felul următor într-o scrisoare ce i-o trimite din Iași la 24 Aprilie 1864:

« Si certains êtres pouvaient soupçonner combien la charité est sympathique, et combien elle rapproche les bons coeurs, le monde n'en serait que meilleur ».

Dar, Ana Davila moare din imprudență, la 1874, în plină activitate filantropică, luând stricnina în loc de chinină.

Câtă jale a lăsat în urma ei nu poate fi redată prin câteva rânduri. Copilele Azilului obișnuite s'o considere drept mamă, o plânseră cu durerea unor copii adevărați. Una din elevele ei cele mai dragi, o anume Ortansa, scrie o poezie foarte duioasă, din care extragem câteva versuri:

« S'a dus însă, și nu mai vine,
Lăsând în urma-i jale grea,

S'a dus, dar scumpa-i amintire
Etern în inimi va trăi,
Din cer nici azi ea cu iubire
N'a încetat de-a ne privi ».

D-na Adela Proca vorbind la centenarul nașterii lui Carol Davila

Și într'adevăr, din inițiativa câtorva doamne române, în 1890 se cimentează în piatră amintirea ei ca să rămână mereu în mintea și sufletul copiilor pe care i-a iubit.

Statuia care o reprezintă cu un copil alături, simbol de ocrotire maternă, fu așezată în curtea de joc a copiilor, pentru a fi mereu în mijlocul lor. Și multe povești, cu atmosfera lor de ireal, se țes de atunci în imaginația celor mici care o privesc ca pe o zeiță binefăcătoare; de multe ori se adăpostesc oboșiți de joc la umbra ce se întinde la picioarele ei; adeseori se servesc de ea ca punct de sprijin în jocuri; împrejurul ei se strângă hora; în preajma ei se nasc idealurile mlădițelor ce-și întăresc tulpina sub privirea dragostei ce le-a creat un cămin. Ea stăpânește, ea conduce, ea mângâie; și, așezată în fața capelei, se roagă în umbra serii pentru cele ce se duc la culcare.

Dar pierderea Anicăi Davila o resimte cu aceeaș tragică putere soțul izbit de nenorocire, colaboratorul operei de caritate, precum și toate persoanele ce i-au apreciat calitățile și generozitatea. Astfel, scrie Alecsandri D-rului Carol Davila cu această ocazie în ziua de 18 Ianuarie 1874:

« Personne ne pourra la remplacer dans la mission noble et sacree qu'elle s'était imposée, et qui en avait fait l'âme de l'Asile Hélène. . . »

Expoziția atelierului de broderie artistică din 1931

Precum din cer în nopți senine,
Dispare-adesea câte-o stea.

Viața-i ca o scumpă floare
Ș'a stins de-al iernei rece vânt
Și noi cu lacrimi mult amare
Stropim de-atunci al ei mormânt.

L'ombre de M-me Davila habitera toujours l'Asile Helene. Elle dira aux orphelines qui la pleurent:

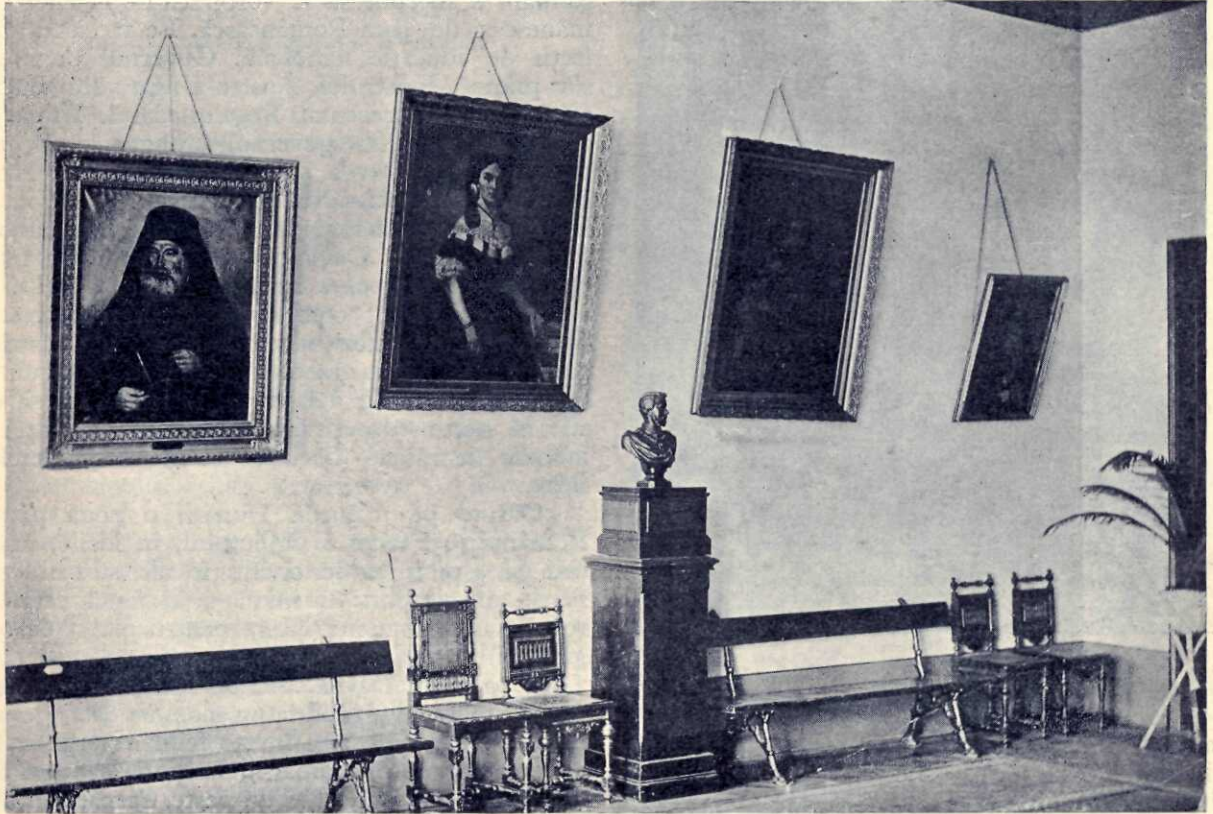
« Copile! Nu mai plângeți lângă mormântul meu,
Căci pentru voi, în ceruri, mă rog lui Dumnezeu».

Intr'o impresionantă scrisoare al cărei conținut arată și mai bine idealul ce și-l făceau soții Davila în privința Azilului Elena, D-rul Carol Davila răspunde lui Alecsandri:

« Vous le savez bien, ma chère femme n'était pas seulement, ma compagne bien aimée, la tendre

Instrucției numește ca directoare a Azilului o demnă urmașă a Anei Davila, care îmbrățișa cu aceeași căldură orfanele ce i se încredințară. Ea duse mai departe opera de organizare începută, printr'o continuă activitate de 23 de ani. Aceasta este d-na Adela Dr. Proca a cărei trecere prin Azilul Elena Doamna lasă o dără luminoasă, împărtășită și ea din marea flacăra ce-a ars cândva drept călauza copiilor părăsiți.

În cartea lui Ion Slavici, citată mai sus, găsim și următorul pasaj relativ la directorul Azilului

Sala donatorilor

mere de nos enfants. Elle etait l'âme de toutes mes bonnes et nobles aspirations; elle etait la fierte de nos esperances, de notre ambition de réformer l'enseignement de la femme en Roumanie par l'Asile Helene. Le destin, la fatalité ont brisé cette vie toute entière consacrée au bien.

Son souvenir me soutiendra, me guidera à travers les années qui me restent à vivre. Ce souvenir s'agrandira, se sanctifiera dans l'âme des jeunes orphelines de l'Asile, mais qui à l'avenir leur donnera ce sentiment eleve de la patrie, cette haute dignité de la femme qui donne son empreinte aux moindres actions de sa vie. Qui jamais la remplacera auprès des jeunes orphelines, dont elle fut la véritable mere depuis 13 années ».

Cu mult mai târziu, în anul 1908, Ministerul

ca delegat al Eforiei, Dr. Carol Davila;

« Aceste copile șubrede se bucură de afecțiunea specială a generalului Davila; el priveghiază asupra somnului lor, are deosebită purtare de grijă pentru hrana lor; pune la cale distracțiunile lor copilărești și dimineața ia foarte adeseori lingura ca să le împartă untura de pește ».

Doctorul știă că prima grijă ce trebuia s'o poarte acestor copii găsiți, eră șubreda lor sănătate, datorită de cele mai adeseori unei eredități nenorocite, și de foarte multe ori această grijă eră dublată de o bunătate fără margini față de niște copii ai nimănu. El nu era numai Domnul Doctor pentru ei, ci și părinte și bunic și dascăl și îndrumător al conștiinței lor.

D-rul G. Z. Petrescu scrie în studiul său despre

Carol Davila în 1930 cu ocazia centenarului acestuia:

« Intr'o nețărmită iubire cuprindea Davila pe copiii aceștia de aproape toate vârstele, considerându-i laolaltă ca o vastă familie a sa, și aceasta

Mitropolitul Filaret II

Fotopress

a dăinuit încă și când se înmulțise numărul copiilor săi proprii pe cari i-a crescut în mare parte alături cu orfanii ».

El însuș lipsit în viață de mângâerile părințești, Davila răsfrânge asupra acestor copii toată duiosia neîmpărtășită în anii copilăriei sale. Cu toate multiplele ocupații el nu lipsia din mijlocul lor, îndrumând pe cei însărcinați să-i supravegheze cu diferite sfaturi:

« Mi-aduc aminte — îmi povestea odată o distinsă institutoare, fosta elevă a Azilului, — cum venea cu buzunarele largi ale pardesiului, pline cu tot felul de bunătăți și cum împărția copiilor cu amândouă mâinile, mere, portocale, bomboane, jucării, pesmeți și tot ce putea cuprinde aceste buzunare care parcă într'adins erau făcute după măsura dășagilor lui Moș-Crăciun ! ».

Pentru ca să le poată veni în ajutor la creștere și dezvoltare le ducea vara la Brebu, în casele lui Matei Basarab Voevod, ce erau în administrarea Eforiei spitalelor civile. De-acolo făceau excursii prin împrejurimi, atrăgându-le atenția asupra co-

morilor sufletului țaranului român, îmbrăcându-le în zile de sărbătoare în costum național și făcându-le să-si iubiască țara, datinile și religia.

<(În una din aceste excursii, povestește d-l Petre Gârboviceanu în articolul: « O datorie împlinită cu sfințenie » din volumul omagial al d-nei Adela Dr. Proca, întâmplare povestită mai târziu chiar de D-rul Carol Davila prietenului său Barbu Constantinescu, — într'una deci din aceste excursii au mers pe valea Oltului până la Sibiu și Săliște.

« D-rul Davila văzându-se pretutindeni printre Români a început să le vorbiască de neamul românesc și de Țara Românească. Le făcea tuturor lecții de educație națională. Guvernul unguresc s'a plâns Ministrului Austro-Ungar din București care s'a prezentat Regelui Carol. După ce a expus plângerea guvernului unguresc, Regele care iubiă pe Davila și-l aprecia răspunse zămbind Ministrului: « Nu știți că D-rul Davila e francez de origină și francezii nu prea cunosc geografia? D-rul Davila, văzându-se numai între Români a crezut că e în Țara Românească ! ». Și astfel s'a încheiat conflictul iscat din dragostea de a arăta elevelor sale cât mai mult pământ românesc. Cel ce luptase alături de Domnitor îngrijind de răniții dela 1877, nu se putea să nu știe că peste Carpați mai este mult pământ românesc înstrăinat. Căci tot el spune prietenilor săi:

« Găsind pe malurile Dunării o nouă patrie, România, o Franță a Orientului, în ideile, tradițiile și aspirațiile de civilizație ale surorii celei mari, am devenit în inimă și 'n faptă cetățean român cu o îndoită iubire pentru patria de origină ».

Cât a trăit Davila, Azilul Elena a progresat pe fiecare an, ajungând la un moment dat o școală model, unde veniau să învețe felul de organizare, de educație și învățământ, mulți dascăli români nu numai din țară, ci și de peste Carpați. În anii 1883—1884 în special, elevi și dascăli de prin Craiova, Țârgoviște, Iași, București, Botoșani Brașov, Turda, Oradia, Cernăuți și Buda-Pesta, vin să viziteze Institutul de educație Azilul Elena Doamna. Căci D-rul Carol Davila, reușind să atragă rând pe rând protecția celor două Domnițe din timpul lui, Elena Cuza și Elisabeta Doamna, s'a dat toată atenția dezvoltării acestui institut al orfanilor și copiilor sărmani.

Nu numai atât, — profesorii aleși printre cei mai de seamă ai Capitalei, scot o revistă « Educatorul » — revista Azilului Elena, — la care colaborează Ion Slavici, Dulfu, Barbu Constantinescu, Petre Gârboviceanu etc. —, și care revistă reprezintă în școala română de atunci însemnătatea pe care o are azi Revista învățământului.

În nefericire ea iese numai doi ani, și se întrerupe după moartea Generalului Dr. Carol Davila în anul 1884.

Dela începutul modest, Azilul Elena ajunge să fie considerat drept cel mai de seamă institut de educație din țară, unde cei mai de seamă cetățeni erau mândri să-si crească copilele alături de orfane. In anul morții lui Carol Davila, 1884, Azilul Elena se compunea din:

1. Secția normală froebeliană.
2. Secția normală din 6 clase.
3. Secția inferioară de menaj.
4. Trei clase pedagogice (pentru formarea învățătoarelor rurale).
5. Ateneul Elisabeta (pentru îndrumare artistică).
6. O școală primară.
7. O școală de țesut Elisabeta Doamna.

Evelele care absolviau 6 clase normale treceau cu examen de maturitate la toate obiectele; iar la celelalte clase se făceau examene generale la fiecare sfârșit de an.

La aceste examene asistă de multe ori și Regina Elisabeta, iar în lipsa ei venea Ministrul de Instrucție Publică.

Itată ce scrie Ministrul Aurelian la sfârșitul anului 1883 Reginei Elisabeta la Monrepos:

«Am asistat la examenele Azilului, patronat de Majestatea Voastră, și am rămas pe deplin mulțumit. Am împărțit premii. Sutele de voci nevinovate au adresat poezii protectoarei lor M. S. Reginei.

Azilul merită înalta protecțiune a Majestății Voastre!».

Când D-rul Carol Davila mută copiii culeși de prin mahalalele Bucureștilor și-i așază pe dealul Cotrocenilor, ei erau de ambele sexe. După ce s'a terminat aripa dreaptă a Azilului în 1863 copilele orfane împreună cu cele aduse din Moldova fură trecute în noua clădire, iar în pavilioanele rămase goale D-rul Davila aduse băieții orfani rămași pela doici și cari ajunseseră vârsta de 6 ani.

Pe aceștia, pe lângă învățătură, îi mai deprindea și cu unele meserii folositoare. Acest modest institut de băieți orfani fu începutul orfelinatului Sf. Pantelimon care se și înființează în 1865 de către Eforia Spitalelor de sub direcția D-rului Davila și se desparte definitiv de Azilul Elena.

Alături de ei fusese creată și o secție de copii surdo-muți. D-rul D. Grecescu povestește în «Schităre din viața și activitatea Generalului Dr. Carol Davila», lucrare făcută în 1903 cu ocazia desvelirii bustului, din curtea Facultății de medicină din București:

«Întâlnind într'o zi un francez surdo-mut ce se putea înțelege prin scriere și semne în franțuzește, nemțește și italienește, D-rul Carol Davila îl aduse la orfelinat și secția de surdo-muți fu înființată».

In scurt timp ieșiră din Azilul Elena îndrumătoare pentru grădiniile de copii, învățătoare rurale, institutoare urbane și, dând examene spe-

cială, profesoare de liceu. Cu drept cuvânt D-rul Carol Davila se putea mândri de rezultatele instituției pentru care muncise fără preget. Lucrările elevelor sale le impune atenției străinilor, la expoziția universală din Viena, 1873, — atrăgând interesul asupra frumuseții lor și primind pentru ele o medalie și o diplomă de onoare, cea mai înaltă recompensă. Pe vremea aceea bucuria acestei isbânzi fu împărțită și de neuitata sa soție, Anica Davila.

Acesta a fost omul, străin de origina ca și Filaret II, — dar ambii pătruși de cea mai sfântă dragoste pentru copiii desmoșteniți.

Și cum oamenii de talia Generalului Dr. Carol Davila, prin multiplele binefaceri lăsate 'n urma lor, creează legende, tot așa și 'n amintirea orfanilor din Azilul Elena s'a creat una.

Se spune că într'un timp, iscându-se foc la etajul al doilea, unde dormiau copiii, și aducându-i-se la cunoștință în momentul în care încălecase să plece, Generalul porni în fuga calului, urcând cu cal cu tot până la etajul de sus unde era primejduită viața copiilor.

Maria Marsil

Fotopress

Adevărul este că 'n 1883 s'a aprins etajul de sus unde erau dormitoare. Deși bolnav, murind cu un an mai târziu după aceea, Davila sare în ajutorul copiilor, îmbrăcându-i și scoțându-i fără spaimă, doi câte doi. Dar gestul său inimos nu

fu pierdut și el fu transmis îmbrăcat într'o aureolă de legendă din generație în generație.

Nu e de mirare atunci că la moartea sa copilele Azilului să poarte doliul ca după un adevărat și bun părinte. Căci, după cum spune una din fostele

Elena Davila

lui eleve, Eufrosina Tonegaru, în discursul ținut cu ocazia inaugurării bustului său din curtea Facultății de medicină:

«Azilul eră un altar, eră inima și mintea părintelui Davila». Și mai departe: «Se pare că fericirea noastră eră ținta vieții lui». Iar în necrologul publicat în ziarul «Românul» din 27 August 1884, a doua zi după moartea lui, un prieten scria următoarele:

«Noi care-l plângem nu ca amici, ci ca români, nu vedem în viața-i Română de 31 de ani decât un șir lung de binefaceri a căror nomenclatură numai ar înfăptui una din cele mai frumoase coroane ce a putut vr'odată înflori pe mormântul unui om».

Mulți ani după aceea, la comemorarea centenarului din 1930, la mormântul soților Davila din spatele Azilului Elena, un moment unic și impresionant a fost când una câte una orfanele Azilului Elena au depus jerbe de flori la picioarele acelora ce le-au fost părinți buni.

Bustul lui Carol Davila lucrat de C. Storck, în uniformă de general, se află așezat în sala Donatorilor Azilului Elena. După el s'a bătut,

cu ocazia centenarului, o medalie comemorativă în bronz, reprezentând figura lui energică și totuși binevoitoare încadrată de favorite, după moda timpului.

Două lucruri principale făcu D-rul Carol Davila înainte de a porni la lucru pentru a ajuta înaintarea Azilului de copii găsiți: 1) asigură un venit regulat pentru întreținerea copiilor, condensând bruma de donații ce mai rămăsese în cutia binefăcătoare și stăruind să fie trecută sub administrația Eforiei Spitalelor al cărei director general eră, lucru ce reușește chiar în anul 1865; și al 2-lea, asigură Azilului protecții înalte. Și în acest plan reuși, căci și Elena Cuza și Elisabeta Doamna răspunseră cu entuziasm apelului lui.

După ce vizitează micul Azil de copii găsiți, Elena Cuza scrie la 13 Iulie 1862 lui N. Crețulescu, pe atunci președintele Consiliului de miniștri:

«Am vizitat acest Azil de copii dela Cotroceni și m'am încredințat ocular de rezultatele dobândite într'această faptă atât de umană și de ingenioasă.

«M'am convins de neapărata trebuință de a se da acestui stabiliment mijloacele trebuincioase pentru a se putea desvoltă și corespunde prin urmare cu adevăratul scop pentru care este creat». Și mai departe: «Doresc cu tot dinadinsul, Domnule Președinte al Consiliului, ca fundamentele unui alt nou Azil să poată fi lângă acela ce există astăzi, ca anexul lui pe costia de lângă palatul Cotroceni,

Cu chipul acesta voi avea sub ochii mei tinerii copii deveniți protejații mei, pe care-mi propun a-i vizită adesea, rezervându-mi supravegherea personală și specială a acestui stabiliment, unde vor găsi îngrijirile părintești și căldura sânnului familiei, de care au fost atât de crud lipsiți».

Și pentru a face începutul înfăptuirii, Doamna Elena dăruie din caseta sa particulară suma de 1.000 de galbeni.

La 18 Iulie al aceluiaș an iese și decretul pentru înființarea Azilului cu numele Elena Doamna. Se expropriează terenul soților Davila, dându-li-se un altul prin mijlocul căruia trece azi strada Carol Davila, și la 29 Iulie se și ține solemnitatea punerii pietrei fundamentale a edificiului după planurile arhitectului Benech. De fața la această ceremonie au fost: Domnitorul Cuza și Doamna Elena, toți miniștrii, agenții și consuli generalii ai Puterilor străine; membrii Adunării legislative, ai Curții de Casație, ai deosebitelor tribunale; Arhimandritul mănăstirii Cotroceni, deputațiunile Clerului ortodox, ale Comunității catolice, armene și israelite, cei mai de căpetenie funcționari ai diferitelor administrații, municipalitatea Bucureștilor, deputații mahalalelor, starostii corporațiilor Capitalei, statul major al Domnitorului, generali, un mare număr de ofițeri și medici militari, membrii mi-

siunilor franceze militare, financiare, de poduri și șosele și un mare număr de notabili comercianți indigeni și străini, precum și o mulțime mare din populația mahalalelor Bucureștiului,

La ora 6^{1/2} bubuitul tobelor oștirii anunța so sirea Domnitorului și a Doamnei escortați de ofițerii statului major princiar și de două escadroane de lănceri, oprîți câteva minute pe bulevardul ce purta de aci înainte numele de Elena Doamna, Principele și Principesa fura primiți sub un arc de triumf de către miniștrii și prefectul poliției, apoi fură conduși de Președintele Consiliului de miniștri pe estrada cu două fotolieri princiare pregătite pentru ceremonie. Pavilionul eră decorat în culorile naționale; stâlpii acoperiți de verdeață și flori purtau lungi stindarde tricolore ce fâlfâiau în adierea vântului. De cealaltă parte se afla un altar pregătit prin îngrijirea clerului Mitropoliei; ghirlande de flori și de frunze decorau modesta capelă; pe acest fond de verdeață se vedeau strălucind auritele cărți bisericești, veșmintele sfinte și frumoasa mitră a Mitropolitului pe care le purta cuviosul arhieru Păr. Calist însărcinat să săvârșească serviciul divin în lipsa capului bisericii naționale ce eră bolnav. Deasupra altarului era așezat portretul Mitropolitului Filaret II, după dorința însăș a Doamnei Elena Cuza.

Înainte de a ține slujba, părintele arhieru Calist se adresa Principesei Domnitoare:

«Măria Ta! Inițiativa ce ați luat pentru crearea unui stabiliment de orfani sub înaltul patronagiu al Măriei Voastre este una din cele mai frumoase probe a simțămintelor de umanitate ce Vă caracterizează și a pă-

trunderii de poveștele evanghelice pe cari le practicați cu atâta generozitate; căci Maiestatea Voastră realizați prin aceasta chiar cuvintele Mântuitorului nostru care a zis: «Lăsați pruncii să vină la mine». Majestatea Voastră ce alt faceți? Decît îmbrățișați pe acești prunci fără asigurare și fără protecțiune.

«Această frumoasă și umană faptă meritând tuturor și frumoasa suvenir a vechilor

Doamne ilustre ale țării noastre, cari nu simțiau mai dulce și mai înaltă fericire decît a sacrifica cea mai mare parte din averile lor la niște fapte de a căror binefaceri se bucurau toți de obște, și pe cari le

Dr. Carol Davila

vedem încă atât aici în România cât și în Moldova existând chiar și până în zilele noastre, precum posteritatea va vedea și se va bucura și de binefaceri acestui stabiliment cu numele de «Elena Doamna». Cât pentru noi, Măria Ta, care ca păstor din datorie trebuie să ne bucurăm de orice faptă și caritabilă, n'avem decît a ruga pe Cel Prea Înalt să Vă dăruiască o viață lungă și fericită ca să puteți realiza frumoasele simțăminte inspirate de religiuine, prin niște asemenea fapte filantropice, cari să deștepte zelul, și în alte inimi, de a Vă imita».

După ceremonia religioasă s'au pus într'o cutie de aramă o medalie comemorativă bătută cu acea ocazie, câte o piesă din monetele timpului și actul de fundațiune al cărui conținut eră:

«Astăzi, Duminică la 29 ale lunii Iulie, anul 1862, în zilele Măriei Sale Alexandru Ion I Cuza Domnitorul Principatelor Unite, și ale Măriei Sale Doamnei Elena s'a pus piatra fundamentală a institutului copiilor găsiți de sub patronajul Măriei Sale Doamna numit Asyl Elena Doamna, fiind ministru președinte al Consiliului Nicolae Crețulescu, al Afacerilor străine și de Stat Principele Alexandru Cantacuzino, al Cultelor și Instrucțiunei Publice Nicolae Racovitză și inspector general al Serviciului sanitar Doctor Carol Davila».

Au mai semnat în acest act Par. arhieru Calist, directorul Administrației sanitare, și cei mai bătrâni dintre arhimandriții administratori ai mănăstirii Cotroceni.

Cutia fu pecetluită cu plumb și înmănată Doamnei Elena Cuza, care însoțită de Domnitor se coborî în șantier; acolo Principesa Domnitoare primi din mâinile meșterului arhitect un șorț lucrat pe pânză fină de țărancele dela Cotroceni și-l încinse la brâu, simbol al operei binefăcătoare căreia i se dedică; apoi introduse cutia în piatra pregătită și o cimentă cu o mistrie de argint.

Terminându-se partea oficială a ceremoniei, urmă petrecerea poporului. După defilarea orfanilor pe dinaintea Doamnei Cuza, Domnitorii merseră sub arcul de triumf format din verdeață

Bustul iui Carol Davila

pe trei arcuri, având deasupra numele princiar. Nici o escortă nu-i însoțită; poporul se 'ndesă împrejurul lor spre a vedea figura Doamnei. O punte se aruncase peste șanțurile ce înconjurau parcul dela Cotroceni; mulțimea urma de aproape pe Domnitori, cari foarte mișcați de aceste semne de iubire, deteră ordin să-i lase să circule prin grădina palatului. In curtea mănăstirii Cotroceni, o galerie conducea spre un mare chioșc așezat pe stâlpi eleganți și din care loc ochiul îmbrățișa un orizont imens. Domnitorii se duseră acolo spre a asista la veselia poporului; o horă mare se pregăti și un pluton de artileriști aștepta să se însereze ca să dea foc artificiiilor pregătite prin îngrijirea Ministrului de războiu.

In acest interval arhimandriții administratori ai mănăstirii Cotroceni, oferiră Domnitorilor și anurajului lor băuturi răcoritoare, — pe când filarmonica unei societăți filantropice germane, intona imnuri și coruri. La orele 8^{1/2} s'au început focurile de artificiu, dintre cari unele reproduceau în linii de foc cu culori naționale, numele Principelui Alexandru Ion I și al Doamnei Elena, iar deasupra lor se află o coroană strălucitoare.

La orele 9 Domnitorii însoțiți de miniștri, Casa militară princiară și escorta porniră spre palatul din București în mijlocul unei mulțimi nenumărate care-i salută și aclamă pe tot parcursul. Dom-

nitorul Cuza și Doamna Elena au fost adânc mișcați de primirea ce li s'a făcut de către toate clasele populației.

In timpul acesta serbarea populară își continuă cursul.

Legatul Sultanei Marsil

Un șir de mese încadrau pavilionul. Prin îngrijirile cuvioșilor Mellos și Meletie Cotroceanul 500 de pâini se împărțiră pela săraci 500 altele erau pregătite pentru dănuitorii horei; afară de acestea 2 buți mari cu vin erau destupate ca să repare puterile celor ce întinseră hora sau jucau alte dansuri naționale. Toată serbarea urmă în cea mai perfecta ordine. Delaorele 9 hora își întindea imensele sale rânduri în mijlocul cărora lăutarii executau cântece naționale populare. La 10 ore unul din ei compuse și cântă versuri în lauda Doamnei Elena; refrenul repeta vorbele: Elena Doamna, și înălță la fiecare strofă strigări de: ura! printre dănuitori. Nimic nu putea mai bine exprima efectul cel adânc produs în inima poporului prin fundația Doamnei Elena, decât

ceremonia la care el asistase. Hora a încetat tocmai la 5 ore dimineața.

Această dare de seamă a ceremoniei publicată în *Monitorul Oficial* din 2 August 1862, reprezenta nu numai bucuria particulară a Domniței întemeetoare, ci a unui întreg popor care simțea împlinindu-se prin acestea una din cele mai frumoase instituții de caritate. Insuș Niculae Crețu-

Ilescu recunoaște prin scrisoarea sa din 18 Iulie 1862 adresată Domnitorului după intervenția Doamnei Elena:

« Crearea unui stabiliment într'adevăr pentru orfani era o trebuință simțită de obște ».

Și este foarte impresionantă manifestația de simpatie cu care a fost împresurată Doamna Elena cu această ocazie, cu atât mai mult cu cât venia spontan din partea tuturor categoriilor de oameni.

Sărbătoarea aceasta, prin răsunetul ce l-a avut în întreaga țară, a îmboldit multe suflete generoase și a inspirat poezii și tineretul entuziast. Cu această ocazie poetul favorit ai timpului, Vasile Alecsandri, scrie poezia devenită azi atât de populară « Colo 'n grădiniță », care pusă pe note deveni hora Azilencelor. Și la apelul călduros ce-l face Doamna Elena, înființând liste de subscripție și loterie pentru strângerea fondurilor necesare construirii Azilului, V. Alecsandri donează întreaga sa colecție de poezii populare ca prin vânzarea lor câștigul ce-ar rezultă să se adauge fondului creat pentru Azil. Este expresiv și interesant schimbul de scrisori ce s'a făcut cu această ocazie între poetul V. Alecsandri și Doamna Elena Cuza. Iată cuprinsul lor:

« Inaltă Doamna !

Intr'un șir de mai mulți ani m'am ocupat cu strângerea și coordonarea poeziilor populare din Țările Românești și am parvenit a forma o colecție interesantă de balade istorice, de legende și de felurite cântece improvizate de poporul Ro-

mân în orele sale de suferință sau de veselie, de cădere sau de mărire.

O parte din acele pietre scumpe a comoarei geniului Românesc, au fost scoase la lumina și traduse în limbile franceza, engleză și germană. Fiind pretutindeni bine primite, ele au deșteptat luarea aminte a oamenilor erudiți și au contribuit a atrage simpatii meritate asupra nației noastre,

uitată și părăsită de atâtea veacuri pe marginile Orientului. Completând a cu m precât mi-au fost prin puțință, colecția începută și dorind a face ca să contribuie înșăș geniuului poporului în folosul Azilului de copii găsiți, ce poartă numele înălțimii Voastre, iau îndrăsneala a hărăzi acestui așemânt manuscrisul meu de poezii culese în sânul poporului. Ele cuprind glasurile intime ale sufletului sau și merită a fi unite cu glasurile de recunoștință și de binecuvântare ce răsună împrejurul numelui Românesc și prin urmare au dreptul a se bucura de îmbrățișările înaltei protectoare a Azilului Elena ».

Elena Doamna

Foto Ebner

București 3 Oct. 1862.

« Domnul Meu,

Nu voi să întârzii mai mult a vă mulțumi pentru buna și mărinimoasa cugetare ce ați avut. Am citit cu mulțumirea ce voi să vă exprim, scrisoarea prin care-mi dedicați completa ediție a poeziilor naționale culese de voi. Vă mulțumesc ca Româncă și ca Doamnă.

Ca Româncă, căci ați alăturat numele meu la această lucrare patriotică, la aceste cântece scăpate de uitare, mulțumită serioaselor voastre cercetări,

și carele aduc aminte bucuriile, durerile, istoria și simțământeale țării. Fără a ridica ceva din caracterul naiv a expresiei populare, ați mlădiat cu o rară fericire forma acestor încercări întâitoare. De acum înainte aceste foi răspândite, ale trecutului nostru, sunt așezate pe o carte frumoasă,

Infirmeria Azilului Elena Doamna

și oricât de modest ați fi la partea ce vi se cuvine, Români nu vor despărți niciodată de Doine, Balade și Lăcrămioare, numele poetului care a aruncat o strălucire atât de vie asupra literaturii naționale.

Ca Doamnă, vă mulțumesc că ați dat ca desăvârșită proprietate rodul ocupării voastre de mai mulți ani, la Azilul Elena ce-am fondat pentru pruncii găsiți. Această lucrare este o comoară adevărată pentru bieții mei micuți adăpostiți și o primesc cu recunoștință. Voesc ca edițiile ce se vor face și se vor vinde în folosul Azilului Elena, să fie demne de geniul poetic al Românilor. Voiu comanda două, din care una ediție de lux, pentru admiratorii frumuseților poeziei populare, cealaltă ediție tipărită cu caractere chirilice, fiind menite a se vinde cu prețul cel mai mic, va servi a duce cântecele naționale ale României în sânul munților, în sate, în mănăstiri de unde le-ați cules cu pietate. Dar mai mult în Azilul Elena, acele poezii se vor păstra, căci ele puse pe muzică vor legăna tinerele ființe, adăpostite în el. Micii copilași ai Azilului meu le vor cântă, și atunci vor fi îndeplinit acea gingașă cugetare din scrisoarea voastră de a dedica pruncilor găsiți din România aste poezii pe care le numiți « Copiii găsiți ai geniului Românesc ».

Primiți, etc., etc.

București, 10 Oct. 1862.

Se pare însă că nu numai V. Alecsandri a fost inspirat de actul de generozitate săvârșit de Elena Cuza odată cu punerea pietrei fundamentale. Entuziasmul serbării și bucuria popoului făcure să se ridice de pretutindeni improvizații, toate cu același subiect de preamărire a Domniței binefă-

cătoare. Astfel, în timpul săptămânii ce a decurs dela această solemnitate, Doamna primi o poezie dedicată ei din partea lui D. Bolintineanu, a unui francez de origine Toussaint, din partea primului rabin al comunității israelite poloneze, Malbin, poezie scrisă în limba ebraică și română începând cu versete din Biblie, precum și din partea tineretului școlar reprezentat prin Mihaile Cornea, marile jurisconsult de mai târziu.

Niciodată crearea unei instituții de binefacere nu fu obiectul unei astfel de simpatii generale.

Cu această ocazie s'a bătut și o medalie comemorativă a întemeierii Azilului Elena, la Paris, de către gravorul Caque, din bronz, unele exemplare aurite, iar altele argintate. Ele sunt foarte rare azi și fac parte din seria celor 3 medalii bătute sub domnia lui Alexandru Ion I Cuza; una amintește înființarea Curții de Casație cu ocazia transferării acestei instituții dela Focșani la București, a doua cu ocazia înființării Azilului Elena Doamna, a treia la înființarea Arsenalului din București. Medalia comemorativă a Azilului e în mărime de 51 mm; în diametru reprezentând pe av. Azilul Elena Doamna pentru copiii găsiți și orfani, apoi proiectul clădirii, iar sub el la margine, Caque grav. de l'Empereur. Pe rv. Fondat la anul 1862 Iulie 29 de M. S. Doamna Elena, soția Domnitorului României Alexandru Ion I, fiind ministru de interne D. Niculae Crețulescu. Apoi stema Principatelor Unite.

Elena Cuza! Această domniță română lasă în scurta ei trecere la domnie amintirea duiosa a unei adevărate mame. Lipsită de darul de a fi însăș mamă, Doamna Elena reprezintă deasupra anilor ce s'au perindat și se vor perindă încă multă vreme, icoana binecuvântată a multor generații de copii sărmani. Bustul Elenei Cuza, la inițiativa d-nei Adela Dr. Proca și a comitetului de sub președinția d-nei General Perticari, fiica Generalului Dr. Carol Davila, bust lucrat de d-l Dimitriu Bârlad, și așezat pe un soclu făcut din contribuția orfanilor prin lucrul lor, va fi inaugurat în toamna anului acestuia 1932. Așezat în fața Azilului ce dă spre șoseaua Pandurilor, ea va rămâne sub ochii elevelor și'n inima lor la fel ca și cealaltă femeie generoasă cu care a lucrat împreună pentru ridicarea Azilului, Anica Davila. Deoparte și de cealaltă cele două monumente închid între ele Azilul Elena ca două aripi ocrotitoare.

Se cuvine să ne oprim puțin asupra blândeii binefăcătoare, care a fost Doamna Cuza.

Născută în Iași 1825, Elena Cuza fu fiica postelnicului Iordache Rosetti și a Caterinei, fiica logofătului Dimitrie Sturza. Până la vârsta de școală trăi la țară cu frații și părinții săi, la moșia Șolești la vr'o 15 km. depărtare de orașul Vaslui. Clădirea veche, boerească, cu zidul ei masiv, închizând alături de ea biserica în care azi se odihnește alături de părinți Domnița Elena, se află

ășezată pe dealul dinspre răsărit de sat la vr'un km. depărtare. Pârâul Vaslueș în care de copilă îi plăcea să privească ceasuri întregi, furată de basmele ce le 'ntrezărea în apa lui, trece molcum și azi în apropiere de vechile ziduri, gonind de mult din vălurelele lui figura blândeii domnițe a Principatelor Unite.

La vârsta de 6 ani părinții o trimit să fie educată împreună cu verele ei la Profira Cantacuzino, unde stă cu mici întreruperi până la vârsta de 19 ani, când se reîntoarce la moșia părinților, dar nu pentru a rămâne multă vreme, ci pentru a se pregăti de nunta. Alexandru Ion Cuza, abia întors dela studii din Paris, pe atunci fiind membru judecătoresc în județul Covurlui, o ceruse în căsătorie. Când Catinca Rosetti, mama ei, o întreabă de care Cuza eră vorba, de cel care bătuse pe evrei într'o mica încercare de copii? La răspunsul afirmativ al Elenei, bătrâna îi zise: «Să-l iei maică, căci trebuie să fie iubitor de Christos!»

După căsătorie, la 30 Aprilie 1844, Elena Cuza, trăi când la Solești, când la moșia părintească a soțului, Bărboși, când la Galați sau în străinătate. O vedem astfel în prima jumătate din viață, până chiar după abdicarea și moartea lui Alexandru Ion Cuza, trecând dintr'un loc în altul, uneori împinsă de împrejurări critice, alteori după propria-i voință. Un neastâmpăr deosebit de a cunoaște locurile și oamenii, cu via dorință de a se instrui spre folosul celor din jurul ei. Lovită la scurte intervale de nenorociri, ea nu se dă în lături să lupte pentru a ocroti, în împrejurări grele chiar pentru ea, pe cei care-i erau scumpi. Din neamul generoaselor și curajoaselor domnițe române, Elena Cuza eră un model de virtute, înțelepciune, modestie și bunătate încă înainte de a se urcă pe tronul țarilor surori. Ca Doamna a Românilor, cum se întitula oficial, ea nu a făcut decât să realizeze frumoasele calități cu care o înzestrase natura.

După doi ani dela căsătorie, pierde pe tatăl ei, iar după alți doi ani, în 1848, mișcarea politică din Moldova atrage pe soțul ei, care prins împreună cu ceilalți agitari este crunt bătut și maltrat, apoi pornit spre surghiun peste Dunăre la Macin. Deși tânără, Elena Cuza nu înțelege să-și plângă numai bărbatul la moșia Solești unde fu chemată de mama ei, ci pleacă după surghiuniți la Galați, și, câștigând cauza lor pe lângă consulul englez, cumpără pe marinarii greci supuși englezi, ce aveau ordin să-i transporte peste Dunăre, pregătind astfel evadarea lui Alexandru Ion Cuza. Acesta pus sub protecția consulului englez, putu să fugă la Cernăuți, apoi la Viena, unde așteptă vremuri mai bune. Elena Cuza pleacă în capitala Austriei împreună cu bărbatul său, cu toate că și acolo revoluția eră în toiul ei.

Reîntorși în țară, Alexandru Ion Cuza ia parte activă la frământările din preajma actului celui mare, Unirea, și ajunse în urmă, prin alegerile din 5 și 24 Ianuarie 1859, Domnitor al Principa-

telor Unite. Vestea alegerii lui Cuza ca Domn fu primită cu mare emoție de Doamna Elena. Nu pentru gloria ei, căci toată viața s'a ferit de paradă și ceremonii, ci pentru că în acel moment, Elena Cuza fu conștientă de importanța actului pentru soarta celor două țări surori. În primele momente de consolidare a domniei soțului său, Doamna Elena își petrecu tot timpul la Paris, neocolind nici un prilej de prietenie a țării protectoare, care să fie favorabil situației critice în care se aflau la început Principatele Unite. Rechemată în țară de către Alexandru Ion Cuza, pentru a face onorurile Curții, Doamna Elena nu se margini numai la acestea, ci își petrecu timpul liber în vizitarea tuturor instituțiilor de binefacere către care aveă o firească atracție. Condușă de D-rul Carol Davila să viziteze și azilul de copii găsiți, Elena Cuza spuse atunci Anei Davila:

«Sunt prea mulți copii orfani în țara aceasta pentru ca să 'ncapă numai între patru ziduri și să fie îngrijiți de o singură ființă». Atunci îi trecu

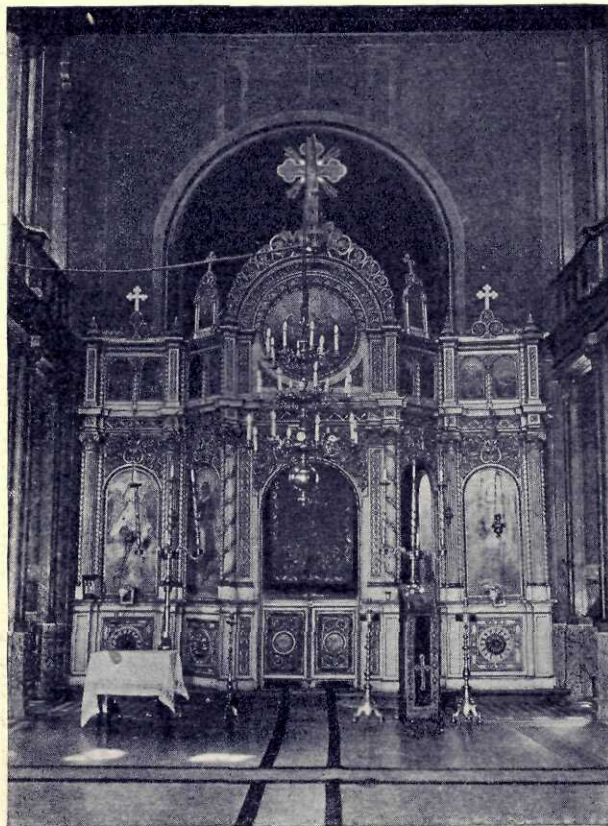

Biserica Azilului

prin minte gândul de a pune temelia unui nou așezământ după planurile și dorința donatorului Mitropolit Filaret II și pentru aceasta dăruiește 1000 de galbeni, sumă, ce, spunea Doamna, «am economisit-o cât am stat la Paris».

În anul 1863 Alexandru Ion Cuza cumpără

moșia Ruginoasa, construind acolo un frumos castel. De aci încolo, Ruginoasa formează o reședință de predilecție a Doamnei Elena Cuza, unde se retrage adeseori să se reculegă în timpul dintre două serbări dela curte, sau în timpul deselor frământări din scurta domnie a soțului său.

Interiorul bisericii

Elena Cuza avea fără îndoială pe lângă Domnitor și rolul de povățuitoare în opera de prefacere a țării cu nouile reforme liberale democratice, și nu arareori putea să se mândrească cu pătrunderea justă și înțeleaptă a nevoilor consolidării tânărului stat român.

«Vodă Cuza simțea o mare mândrie, spunea însăș Domnița, când putea să afirme, că are o soție cu concepții așa de înaintate pentru binele și viitorul țării. Iar eu, a adăugat mai departe, mă simt fericită că am putut să contribuie la înzestrarea țării cu acele legi care fac gloria și mândria ei».

În legătură cu această strânsă colaborare dintre ea și Alexandru Ion Cuza se mai povestește că odată la Palat, pe când C. A. Rosetti explica lui Cuza necesitatea de a se da Statului legi liberale, convorbire la care asista și Elena, Vodă îi răspunde arătând spre Domnița:

«Mă, Rosetti, am aci în palat o persoană mai roșie decât tine, pe Domnița mea». Roșul fiind pe atunci culoarea partidului liberal democrat.

Tot Elena Doamna inspiră și îndemnă pe Domnitor să facă legea învățământului primar obligator și gratuit. În anul 1863, Cuza, după stăruința Doamnei, permite revoluționarilor poloni să treacă prin țară arme și munițiuni pentru revoluția ce o preparau Polonii. De bună seamă, gândul generoasei Doamne se va fi întors în trecut, când propriul său soț prepară o altă revoluție, cu același nobil scop ca și al poporului polonez.

Deși sfârșitul revoluționarilor din țara vecină fu crud, din cauza unei trădări, Doamna Elena primește mai târziu dela Directorul Muzăului Național polonez din Rappersvyl, un frumos album pe a cărei primă pagină sta scris:

«Alteței Sale Serenissime Principesei Elena Cuza ca o mărturisire de recunoștință pentru protecțiunea și asistența dată compatrioților în 1863 de soțul său Alteța Sa Serenissimă Principele Alexandru I al Moldovei și Valachiei».

Neavând copii legitimi, Alexandru înfiiază doi din fiii săi naturali, ai principesei Obrenovici, născută Catargi. Doamna Elena îi îngrijește ca o adevărată mamă urmărind îndeaproape educația lor.

«El nu și-a făcut decât o datorie de sânge adoptându-i, spune însăș Doamna Elena, după cum eu mi-am făcut datoria de suflet să-i cresc».

Dacă ar fi trăit acești copii după abdicarea și moartea soțului său, i-ar fi fost o adevărată mângâiere pentru bătrânețele ei. Dar copiii deveniți mari, mor unul după altul, lăsând-o complet izolată de orice afecțiune ce o legase de bărbatul ei. La moartea celui din urmă, durerea fu așa de mare încât spre a găsi o alinare, intră ca infirmieră la spitalul de copii «Caritatea», pe care spital l-a ajutat apoi până la moartea ei cu suma de 25.000 lei anual. Acolo stătu numai 2 ani, căci sănătatea-i devenită șubredă, nu-i îngădui a sta mai mult.

Elena Cuza însă pe lângă bunătate și înțelepciune mai avea și eroism. În seara complotului din 11 Februarie 1866, riscă să fie arestată și ea prin insistența cu care cerea să-și vadă soțul. Amenințând că va face apel la Consulul francez, așa precum mai făcuse și altădată eliberând pe Cuza, Doamna Elena reuși să i se dea voie, ei și copiilor săi, să-l viziteze pe Domnitor în casele lui Cioacărlan unde fusese închis, și să-i aducă mângâierea familiei. După abdicarea lui Cuza, Doamna se exila împreună cu soțul și copiii, urmând să fie și'n clipe de descurajare, tovarășă blândă și înțeleaptă.

Plecară întâiu la Paris, apoi revenită la Viena unde se stabiliră pentru puțin timp, căci sănătatea șubredă a Principelui o forță să plece spre Florența. De acolo revenită din nou în Germania și se stabiliră la Heidelberg unde însă și moare după puțin timp Alexandru Cuza în anul 1873. Rămășițele Principelui fură transportate la Ruginoasa și îngropate acolo. Doamna Elena, urmând dorinței soțului său se reîntoarce la Paris, pentru

a supraveghea până la terminarea studiilor pe cei doi copii, apoi, reîntorcându-se în țară, se stabilește în primii ani până la moartea ultimului copil la Ruginoasa, preocupându-se tot timpul numai de operele sale de binefacere, ajutând pe copiii din sat să învețe carte și donând celor mai buni dintre ei ajutoare însemnate pentru a putea studia mai departe. Rămânând singură, ea se stabilește de data aceasta la Piatra-Neamț, într-o modestă clădire a familiei Bacalu. Din acest moment începe partea a doua din viața Elenei Cuza, viață de mucenică binefăcătoare a celor sărmani și suferinzi. Aproape uitată de Români, spre sfârșitul vieții ei, Elena Cuza se spovedește astfel:

«Dacă viața lungă ce am dus-o este o pedeapsă pentru ingratitudea multora, am cel puțin mângâierea sufletească de a fi ajutat pe atâția săraci și nevoiași. Aș voi să trăiesc cât de mult, nu de dragul vieții, dar pentru ca să ajut mai departe pe nevoiașii, cari altfel vor rămâne fără sprijinul de toate zilele».

Din colțul ei retras Elena Cuza urmărește îndeaproape toate evenimentele din întreaga țară. Cu câtă durere se exprima ea în timpul revoltelor țărănești din 1907:

«Vai țara, țărișoara mea! Ce nenorocire a căzut pe capul ei de se omoară frații de acelaș sânge și neam între ei».

Din cauza tulburării ce-i produceau aceste știri, i se sdruncinase sănătatea și a trebuit să nu i se mai dea un timp jurnalele din țară ce vorbeau de răscoalele agrare, mințind-o că s'a oprit împrăștierea lor.

Viața ei de toate zilele eră de o simplitate creștinească. Se mulțumiă cu foarte puțin din venitul de 120.000 lei ce-l avea anual; opra pentru sine și nevoiașii săi 20.000, restul îi împărția sub formă de donații: Spitalului din Piatra-Neamț, Băilor populare, Spitalului Caritatea din Iași, iar în ultimul an al vieții sale eră în corespondență cu un doctor din Galați în vederea înființării unui spital de lăuze în orașul natal al lui Cuza. Cum însă nu avea banii necesari până la primirea rentei, ea spunea doctorului său, d-l Flor, care o îngrijea:

«Rugați-vă lui Dumnezeu să trăesc până la Sf. Gheorghe; dacă voiu trăi voiu aveă banii».

O mare mulțime de nenorociți deveniseră pensionarii ei și mulți știind-o generoasă făceau apel la ea. În răstimpul celor trei săptămâni cât ținu boala, înainte de a muri, primi peste 280 de scrisori, toate cereri de ajutor. Însăș Regina Elisabeta vru să deschidă liste de subscripții pentru întemeierea vetrei luminoase cu numele ei, și i-o trimise întovărășită de o fotografie a sa. Dar și lista de subscripție și fotografia Reginei Elisabeta veniră înapoi fără a fi prezentate Elenei Cuza care eră tocmai în ultimele-i momente de viață.

Cu 15 zile înainte de a muri, având siguranța sfârșitului său, Domnița Elena își comandă sin-

gură sicriul, — modest ca și viața pe care o dusesese, — din lemn simplu de stejar. Iar cu o săptămână înainte de sfârșitul cel mare, își strânse țoală rufăria ce-o aveă oprindu-și strictul necesar și o trimise spitalului din Iași pentru a se folosi de ea.

Cât a trăit și mai ales în ultimii ei ani, se îmbrăca foarte modest, refuzând întotdeauna îmbrăcămintea de mătase. Căci, spunea ea: «Mi-ăș frusta săracii mei».

Aveă obiceiul să se scoale la orele 7 dimineața; iarna nu ieșia deloc din casă, iar vara ședea tot timpul în grădinița dimprejurul casei, unde locuia, ocupându-se cu lucrul pentru sărmani, stând de vorbă cu gazda asupra întâmplărilor din trecut sau ascultând pe camerista Germaine, o franțuzoaică adusă din Geneva, pe care o învățase să citiască românește, și care acum îi făcea lectură le din «Adevărul» și «Figaro», singurele ziare ce cetia.

Credincioasă memoriei soțului său, ea îngriji de castelul Ruginoasa, cugându de a-l donă, ceea ce și făcù la moartea ei, spitalului «Caritatea» din Iași, pentru înființarea unui spital de copii «Alexandru Ion Cuza». Repară deasemeni biserica de-acolo, iar când se despropără osemintele lui Alexandru Ion Cuza, nu se mulțumi numai să asiste, ci cu acelaș sublim devotament din viață, ea spălă singură osemintele punându-le apoi în cavoul bisericii:

«Acum pot muri împăcată, a zis atunci Elena Doamna, căci mi-am făcut ultima datorie pe pământ pentru iubitul meu soț».

Înainte de a muri cu câteva săptămâni, la 24 Ianuarie 1909, avù mulțumirea desăvârșită să vadă sărbătorindu-se semicentenarul Unirii, fiind

Medalia bătută pe vremea Doamnei Elisabeta la punerea pietrei fundamentale a «Capei Elisabeta»

ea însăș punctul central al acestei sărbătoriri. Delegații de studenți și țărani din toată țara veniră să comemoreze actul cel mare, la castelul celui ce a înfăptuit Unirea Principatelor, și pe care Elena Cuza îl puse la dispoziția poporului ce-l sărbătorea. Castelul Ruginoasa își consuma astfel ultimele pâlpâiri ale unei glorii atât de trecătoare. Doamna Elena primi cu aceeaș ocazie numeroase telegrame de simpatie. Telegrama Ligii Culturale din Iași avu următorul cuprins:

« Celei mai sfinte prin jertfă și iertare, între femeile României, îi trimitem expresiunea celei mai adânci venerațiuni, în ziua când un neam întreg serbează 50 ani dela întemeierea României în numele și prin munca întru pomenitului Alexandru Ion I, cel dintâiu Domn al României Unite ».

Atât de sensibilă cum eră Domnița nu se putea ca profunda emoție ce-o resimți în urma acestei sărbătoriri, să nu-i slăbească sănătatea și așa destul de sdruncinată. Curând după aceasta, la 14 Februarie, căzû la pat, pentru a nu se mai ridica. Doamna Elena Cuza moare astfel în ziua de 2 Aprilie 1909 în vârstă de 84 ani.

Tot atât de cuminte ca și în restul vieții, Doamna Elena își pregăti totul pentru moarte. Cerii să fie îngropată modest ca și un om sărac, cu dricul sârmanilor, slujită de un singur preot, fără pompă sau funerarii naționale cum s'ar fi convenit unei foste Domnițe a Românilor. Nici o persoană oficială să nu ia parte la înmormântare, nici un discurs să nu se țină; numai pe sârmanii săi, prietenii de toate zilele, să-i lase să-și conducă protecțiunea până la locașul cel din urmă.

Cât a trăit a cerut să nu se pomenească numele ei, să nu se știe nimic de faptele ei; când a murit a dorit aceeaș liniște și lipsă de paradă. Dorința ei din urmă fu respectată, deși mulțimea de sârmani, copii și reprezentanții institutelor de caritate ajutate de ea, i-au făcut una din cele mai mărețe înmormântări ce-ar fi putut dori vreodată o Domniță creștină,

Plânsul mulțimii se împletea cu sunetele jalnice ale clopotelor dela toate bisericile din Piatra-Neamț, Iași precum și ale celor din toate satele și orașele Moldovii.

Doamna Elena Cuza fu înmormântată lângă părinții ei, la Solești, după propria-i dorință, căci cunoștea proiectul ce se făcuse de a se luă osemintele soțului său dela Ruginoasa și a le duce la Iași, unde trebuia să i se ridice și o statuie. Deși cu acelaș drept de a fi immortalizată alături de primul Domnitor al României Unite, Doamna Elena cu aceeaș divină modestie din viață, își urmă singură calea înapoi spre cuibul copilăriei, redevenind ceea ce fusese atunci, Elena, fiica lui Iordache și a Catincăi Rosetti. Cu drept cuvânt se exprima un om de inimă în ajunul înmormântării Doamnei Elenei Cuza:

« Ziua înmormântării Ei este numai ziua nemuririi Sale! ».

A doua mare protectoare a Azilului « Elena Doamna » fu Regina Elisabeta. Personalitatea Reginei-poete, Mama răniților, este prea cunoscută tuturor ca să mai stăruim asupra ei. Sub înalta sa ocrotire Azilul Elena se transformă curând într'o școală model, dând posibilitate copiilor ce învățau acolo, prin mulțimea de secții înființate, să se desvolte conform aptitudinilor lor. Ba pe multe din ele, elemente bune și distinse, le trimise apoi prin Germania și Franța spre a se perfecționa și folosi celor ce rămâneau în școală.

Din primele momente, după ce vizită școala, luă inițiativa ridicării unei Capele ce lipsia Azilului. Lansă liste de subscripție înscriindu-se în fruntea lor cu suma de 12.000 lei; face apel la generozitatea femeilor române și se interesează de aproape de posibilitatea de a se ridica capela Elisabeta Doamna. Cu această ocazie scrie Elisabeta lui Dimitrie Ghica, președintele Consiliului de miniștri:

« Domnule Președinte,

« Vizita mea la Azilul Elena Doamna mi-a făcut cea mai bună impresiune, și voiu păstra o plăcută aducere aminte. Am fost primită de către copile ca o mamă și țin a le fi muma lor. Cu o vie satisfacție am constatat chipul cum copilele sunt îngrijite acolo, precum și progresele în instrucțiune cari fac a spera în acest așezământ, unde trebuie să se facă educație tinerimii. Propun dar a se deschide o subscripție spre acest efect, convinsă de nobilele sentimente ale damelor române și nu mă îndoesc că vor veni să se asocieze cu grabire la această operă, pe care o pun sub patronagiul Meu. Mă pun în capul subscripțiunii cu 12.000 lei.

Elisabeta ».

Și 'n ziua de 24 Aprilie 1870, de ziua onomastică a Reginei Elisabeta, se ținut ceremonia punerii pietrei fundamentale a Capelei Elisabeta. « Monitorul » din 25 Aprilie 1870, descrie astfel serbarea:

« Azi s'a făcut ceremonia pentru punerea pietrei fundamentale a bisericii Azilului Elena. A fost o adevărată serbare pentru micile ființe care află cultura și simțăminte părintești într'acest Azil. Pentru acei cari doresc desvoltarea așezămintelor de binefacere cum și pentru acei cari se întrec a-și aduce obolul pentru ridicarea Capelei Elisabeta Doamna se vor înălță innuri și rugi pioase chemând binecuvântarea cerului asupra fundațiilor.

Un pavilion era clădit lângă temelie pentru Rege și Regina. Un public numeros, orfanii și pruncii dela sânul doicilor, umpleau curtea acestui așezământ de caritate.

Domnul și Doamna fură întâmpinați de miniștri, de membrii Eforiei spitalelor civile, iar corul elevelor cântau imnul « Saltă junime ». Cinci eleve recitară. Una din poezii fu « Buna venire » de V. A. Urechie.

Mitropolitul servi Tedeumul în timpul căruia corul elevelor au cântat troparele și condacele hramului Sânta Elisabeta, sub conducerea profesorului Cart. După terminarea serviciului divin Mitropolitul ținu un discurs în care aminti virtuțile și religiozitatea vechilor Domni, sfânta moștenire care înfloresce în inima alesului României.

Patru eleve încinseră pe Domnul Carol și Doamna Elisabeta cu șorturile lucrate în Azil pentru această serbare. Alte eleve prezentară tăvile cu medalii, mistrii, ciocane și cărămizi. În timpul operației corul elevelor a cântat imnul religios: «Cât de mărit este Domnul în Sion», și cântecul patriotic: «Frumoasa Românie». După aceea Domnul și Doamna Elisabeta vizitară pruncii orfani cari se aflau cu doicile chemați în grădina Azilului; apoi intrând în salonul de primire li se prezentară odoarele lucrate de eleve. Câteva din micile eleve recitară două poezii și după ce Prințipele și Prințepesa domnitoare gustară ceva, plecară cu fețele luminate de bucuria ce simt sufletele mari care împlinesc o faptă bună».

Cu această ocazie s'a bătut și o monetă comemorativă în bronz reprezentând pe Av. Biserica Azilului Elena Doamna și proiectul Capelei — iar Rv: Fondată de Măria Sa Doamna Elisabeta, soția Domnitorului României Carol I — la 24 Aprilie, anul 1870, dată și a edificării părții centrale a acestui stabiliment.

După ridicarea capelei, Regina Elisabeta vine adeseori în zilele de sărbătoare să se roage împreună cu orfanele. Mare parte din ele susțineau corul religios, iar unele asistau pe preot la oficierea slujbei — obicei ce-a rămas până în zilele de azi.

Mult îi eră drag Reginei să le audă cântând, astfel încât le numi cu vremea privighetorile Azilului Elena. Se știe dealtfel, corul Azilului Elena trece și azi printre cele mai bine pregătite din țară.

La 12 Noemvrie 1873, Regele Carol dăruște Azilului Elena bucata de pământ din coasta de răsărit a școalei numită «Via Brâncoveanu», ce făcuse cândva parte din proprietatea mănăstirii Sf. Troița a Radului Vodă și trece pe rând sub stăpânirea lui Brâncoveanu, Scarlat Greceanu, Grigore Băleanu, Constantin Blarenberg. Dela soția acestuia, născută Băleanu, o cumpără la 30 Ianuarie 1870 Regele Carol pe suma de 47.000 lei. Avea suprafața de aproape 19 pogoane. Donând-o Azilului Elena, Regele Carol scrie Eforiei Spitalelor Civile, cu această ocazie:

«Domnilor Efori,

«Unul din stabilimentele cari a atras atențiunea Doamnei încă dela venirea Sa în țară a fost orfelinatul «Elena Doamna» pe care l-a luat sub al Său patronaj.

«Voind a da o nouă dovadă de solitudinea noastră pentru acest așezământ, în care fetele

sărmane fără părinți află Azil de creștere, viu a satisface o dorință a Doamnei, făcând danie Eforiei Spitalelor din București, pentru Azilul Elena Doamna, locul ce posed lângă palatul dela Cotroceni, numit «fontâna Brâncoveanului» în toată a sa întindere și ale cărei titluri de proprietate am dat a vi se îmână. împlinesc cu o mulțumire atât mai mare acest act, cât sunt pe deplin convins, că Eforia va ști a utiliza acest loc în folosul și pentru prosperitatea Azilului, căruia Doamna precum și Eu vom păstra pururea cel mai viu interes».

Carol.

Mormântul Davila

Din cauza progresului realizat de Azil, devenind prin forma lui complexă, cu secții aparte, o școală unică în România, cei mai de seamă cetățeni români încep a-și trimite prin protecție, copilele să învețe aci.

Școala eră condusă de o directoare administrativă și până la 1881 și de un comitet format de Directorul de studii, ajutat de doi profesori aleși de conferința școlară care aveă supravegherea mersului progresiv al școalei.

Pedagoage străine complectau cunoștințele în limbi germană și franceză, profesori speciali pen-

tru Artele frumoase: pictură, modelare, xilografie, sau chiar profesori pentru muzică, de vioară sau de pian. Unul din cei mai buni profesori de pictură și desen fu pictorul Henția ale cărui tablouri împodobesc și azi pereții Azilului Elena, alături de cele ale celor mai talentate eleve ale sale. În astfel de condiții de sigur ca fetele din aristocrația țării țineau să fie trimise să-și completeze educația în acest Azil, care fusese cândva ridicat numai pentru copiii găsiți și orfani. În acest mod, deși școala progresează mai presus de toate așteptările, își pierde totuși caracterul său prim de Institut de binefacere, așa precum îl doriseră întemeietorii și donatorii numeroși ce-și lăseseră averile lor în beneficiul Azilului Elena. Această ascensiune a institutului se oprește în anul morții marelui om de bine, D-rul Carol Davila, la 1884. După această dată, deși se menține la înălțimea reputației făcute, interesul general scade treptat până la 1896 când Petre Poni, pe atunci ministru-de instrucție, separă cu totul secția normală de cea profesională și primară făcându-le două școli distincte cu organizarea lor aparte.

În primii ani elevele orfane puteau trece fiind preferate și fără examene în școala Normală Elena Doamna, dându-li-se ca până atunci întreținerea gratuită, cu vremea însă introducându-se taxe pentru toată lumea fără excepție, accesul orfanelor în școala Normală fu cu desăvârșire oprit. Azi o ușa mare desparte în două părți lungul coridor ce unea altădată întreaga clădire dintr'un capăt al celuilalt, ușa, ce e mai mult de despărțire decât de comunicare. Secția primară și profesională continuă să primiască încă orfane, purtându-și cu drept cuvânt titlul de «Azilul Elena», dar și aci încep a fi împetrișate cu copiii solvenți, preferați adeseori celorlalți. Astfel la începutul anului școlar 1931-32, s'au primit în cl. I prof. 20 din 54 și în cl. VI prof. grad II 15 din 37 de eleve.

Timpurile grele nu îndreptătesc însă pierderea

caracterului primar de Institut de binefacere, întrucât donațiile făcute Azilului Elena de către numeroși români filantropi, au fost luate pe seama Casei Școafelor, de către Ministerul Instrucției

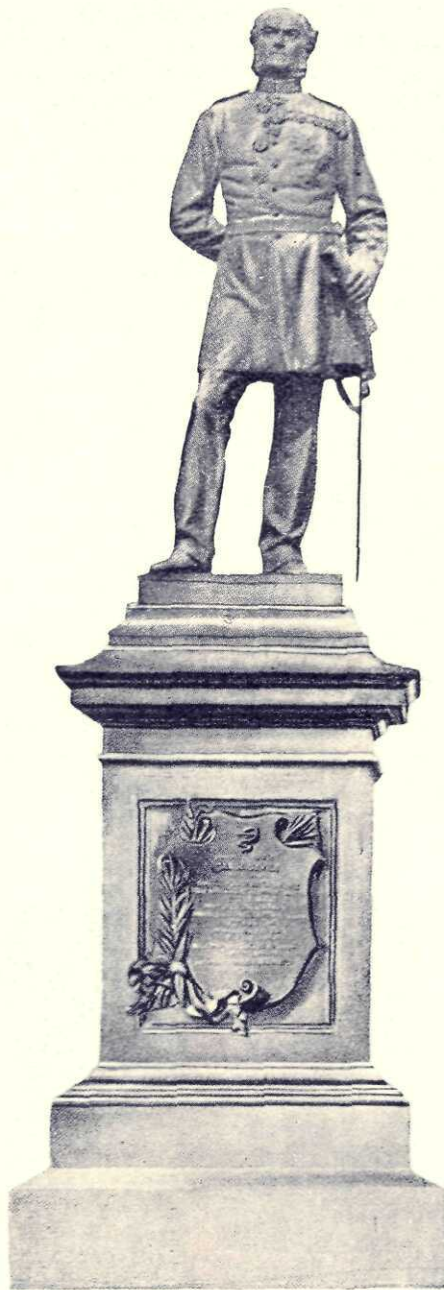
Publice cu însărcinarea de a continua pe cont propriu opera unică și atât de umană a Doamnei Elena și Regina Elisabeta.

În anul 1898 Spiru Haret, ministrul Cultelor și Instrucției Publice, hotărăște să înființeze pe lângă Azilul Elena care-și pierduse încetul cu încetul diferitele secții de specializare, o secție inferioară de menaj pentru orfanele ce nu puteau învăța. Dar secția aceasta funcționa numai până la 1900 pentru a i se da cu totul alta destinație în oraș, unde fu mutată.

După un șir de ani de mediocritate Azilul Elena își reia din nou avântul și buna starea cel puțin parțial, numai pentru școala Profesională în anul 1908, când Spiru Haret numește cu consimțământul Regelui Carol, directoare la Azilul Elena pe d-na Adela Dr. Proca. De aci încolo, timp de 23 de ani, Azilul se bucură din nou de reputația unei școli bune. De data aceasta progresează într'o singură ramură din multiplele ramuri de altădată, ca școala Profesională, transformându-se după câțiva ani, în 1925-26, în școala Profesională gradul II.

D-na Adela Dr. Proca venise la direcție într'un moment critic chiar pentru nivelul moral al școlii, de aceea și Regele Carol, cunoscând situația, și vrând să aducă școala la vechiul ei renume, se arătase atât de îngrijorat la alegerea noii directoare. D-na Adela Dr. Proca introduse de cum veni, preocupări de ordin educativ

în școală cu scopul de a stimula pe eleve. Organiză șezători și cursuri practice de gospodărie; le înscrișe la concursurile Tinerimii, la diferite serbări de cântece și jocuri românești; le trimise lucrările lor la expoziții românești și chiar străine, făcându-le astfel să fie apreciate, laudate și premiate. La ultima expoziție dela Barcelona căpă-

Statuia lui Carol Davila din fața Facultății de Medicină din București

tară diplomă de onoare cu medalia de aur. Când secretarul Ligii Națiunilor, secția de învățământ, Erik Colban, vizitează acum câțva timp Azilul, scrie d-nei Proca că a fost foarte mișcat de recepția din școală și ca a apreciat mult ceea ce a văzut și a auzit în această școală.

Căci Azilul Elena Doamna, prin administrația sa fără greș, prin ordinea și disciplina elevilor, prin lucrările lor de artă precum și prin manifestarea artistică a laturii pur românești ajunge din nou una din școlile preferate arătate ca model străinilor cari vizitau școala. Astfel când au venit elevii polonezi conduși de un profesor de filozofie, fost ministru de instrucție, toți au avut cuvinte elogioase pentru Azilul Elena Doamna. Același lucru a fost cu Congresul petroliștilor din lumea întreagă; doamnele ce însoțiau congresiștii vizitând Azilul au admirat frumoasa expoziție și au asistat cu mult interes la serbarea cu cântece și jocuri românești ce s'a făcut în onoarea lor. În anul 1928 când s'a ținut în București Congresul internațional al profesorilor secundari, s'a consacrat o zi specială pentru vizita și recepția dela Azil, cu care ocazie profesorii din toată lumea n'au avut destule cuvinte de laudă pentru tot ce-au văzut. Atât Americanii cât și Suedezii, Italienii și chiar Englezii au comparat Azilul Elena Doamna cu Colegiul dela Eaton, orașelul Windsor, unde a învățat și învață de multă vreme aristocrația engleză.

Când în 1925-26 se completează școala Profesională cu gradul II, surplusul de clase atrase

după sine și o mărire a localului prin prelungirea aripei drepte. Clădirea însă stă și azi neterminată până când gândul mărinimos al unei noi Domnițe se va opri deasupra ei și o va lua astfel sub ocrotirea-i, adăogând pe frontonul Azilului de copii găsiți al treilea nume glorios. Azilul Elena este în așteptarea unei nobile protectoare pe care cerul, sunt sigură, nu va întârzia să i-o trimeată. Basmul Institutului de copii găsiți nu se poate termina în mijlocul progresului probat, cu toată prevestirea neagră a unuia din demnitarii înalți ai Ministerului de Instrucție. Azilul Elena nu poate fi desființat cum s'a vorbit, pe considerente de economii bugetare. Poporul e legat sufletește de acest Institut al copiilor săi sărmani; iar dacă s'ar putea întâmpla și aceasta, desființarea lui va rămâne ca un punct negru în istoria culturii naționale.

Sperăm să nu se termine cu Directoarea inimoasă Adela Dr. Proca, seria binefăcătoarelor pentru orfanele Azilului. Oamenii de inimă vor dona ca și până acum pentru înzestrarea și creșterea micilor copii lipsiți, spiritul creștin va deschide din nou curentul proaspăt al prefacerilor morale, și impasul greu pentru Azil ca și o gură de prăpastie va fi de sigur trecător. Cele 440 de eleve, dintre care multe fără adăpost familiar, vor putea să-și păstreze căminul ridicat prin marea dragoste a lui Davila, care spunea mereu celor pe cari-i solicita:

«Dați cât mai multă dragoste celor oropsiți!».

LUCIA BORȘ

Statuia Anei Davila